

KLAUDIJA ĐURAN
Varaždin

PRIVATNA URŠULINSKA ŽENSKA REALNA
GIMNAZIJA S PRAVOM JAVNOSTI
U VARAŽDINU

*PRIVATES URSULINER MADCHEN-REALGYMNASIUM MIT DEM
OFFENTLICHKEITSRECHT IN VARAŽDIN*

Den Ursulinenorden, in der Alltagssprache Ursulinerinnen, hat die Hl. Angela Merici, in Brescia in Norditalien gegründet, als Antwort auf die brennende Bedürfnis der Renaissance, der Erhebung der Frau zu helfen. Ohne Ausbildung, arm, ohne Schutz und Recht, war die Frau in der zeit als Angela gelebt hat, oft Opfer ungerechter Ausnutzung.

Von Anfang an hat die Kirche dem Orden den Religionunterricht der Mädchen in Form von christlicher Erziehung anvertraut, die zur heiligen Erbschaft und zum Wahrzeichen der Ursulinerinnen wird.

Povijesni uvod

Družbu Sv. Uršule, u običnom govoru uršulinke, utemeljila je Sv. Anđela Merici, u Bresci u sjevernoj Italiji, kao odgovor na goruću potrebu Renesanse da se pomogne uzdignuću žene. Bez škole, siromašna, bez zaštite i prava, žena je u Anđelino doba često bila plijen nepravedna iskorištavanja, a i svoje i tuđe raskalašenosti, koju je plaćala raznim bolestima, posebno sifilisom.

Anđela je shvatila da se žena mora vratiti svojim iskonskim dubinama, velikodušnoj i plemenitoj ljubavi, kako bi postala duša i srce obitelji da zauzeto i uravnoteženo pomogne muškarcu i obnovi cijelog društva. Anđela je ubrzo i nehotice postala pravi animator i oduševljeni vođa i laika i svećenika, koji su poput nje počeli svima činiti dobro. Tako su se oko nje okupile mnoge djevojke, te je 25. studenoga 1535. utemeljena DRUŽBA SV. URŠULE.

Od samih početaka Crkva je Družbi povjerila vjersku obuku djevojčica i djevojaka u vidu kršćanskog odgoja, koji će postati sveta baština i raspoznajni znak uršulinki. Kako se Družba naglo širila, krajem 16. stoljeća prešla je i u Francusku, koja je u 17. stoljeću bila prekrivena gustom mrežom s nekih 450 samostana, a svaki je imao škole s nekoliko stotina djece.

Uršulinske škole u Hrvatskoj

Kad je Družba već stekla veliko odgojno-obrazovno iskustvo, uršulinke su, na poziv grofice Magdalene Drašković, 3. prosinca 1703., došle iz Bratislave u Varaždin. Još u iznajmljenoj kući otvorile su dva razreda i tako udarile temelj prvoj ženskoj školi u Hrvatskoj s kontinuiranim radom do 1945. godine. Cijelo 18. stoljeće sestre kupuju terene i kuće za nove potrebe škole, no ujedno razvijaju i metode odgoja, u povezanosti s mnogim uršulinskim samostanima diljem Europe.

Godine 1777. dovršena je velika zgrada sadašnje medicinske škole za koju je, na zamolbu, dala izdašnu pomoć carica Marija Terezija. Uz to je dala i polog za osam stipendijskih mjesta, a slično su davali i naši biskupi, plemići i sam samostan. Carica je uzdigla školu na razinu više djevojačke škole, koja je trajala šest godina. Uz tu višu djevojačku školu djelovala je i tzv. glavna škola koja je formirala učiteljice za cijelu Hrvatsku. I kad je u Zagrebu otvorena učiteljska škola, u Varaždinu su se i dalje pripremaale djevojke za učiteljsko zvanje, te su išle u Zagreb polagati ispite. Za vrijeme I. svjetskog rata, ondašnja glavarica samostana M. Klaudija Boellen, velika odgojiteljica, piše u više navrata molbe da bi se omogućilo ponovno otvaranje učiteljske škole, no molba je definitivno odbijena 31. X. 1916. s obrazloženjem da već postoji dovoljno istih škola u Zagrebu, Petrinji i Osijeku, gdje je već dopuštena i koedukacija.

Spomenuta viša djevojačka škola g. 1894. dobiva naslov i ustrojstvo nižeg liceja, da bi se za četiri godine vratio stari naziv. God. 1924. postaje "građanska škola", koja je u samostanu uzela trgovački smjer. Uz nju je g. 1939. otvoren dvogodišnji produžni tečaj, te se djevojkama pružila prilika da se usavrše u teoretskom i praktičnom znanju trgovačkih predmeta: knjigovodstva, stenografije i strojopisa. Imale su uz to i praktične vježbe u kućanstvu, krojenju, šivanju i umjetničkom ručnom radu. 7. lipnja 1945. škola je priključena nižoj realnoj gimnaziji, da bi zajedno s drugim školama bila uklinuta 30. rujna iste godine.

Uršulinska gimnazija

U "Ljetopisu Gimnazije" M. Margarita Labrtić piše ovo: "Želja da po pravom kršćanskom odgoju sačuvaju svome narodu čiste djevojke i odgoje vrijedne, marljive, jake i požrtvovne žene, prave kršćanke, dovela je uršulinke na zamisao da prošire svoje djelovanje i osnuju u Varaždinu žensku gimna-

ziju... Prvi su koraci učinjeni 12. VI. 1932. kad je prvi put odaslana molba Ministarstvu Prosvjete". 18. srpnja došao je iz Beograda ministru građevina, g. Stjepanu Srkulju, negativan odgovor: "Gospodine Ministre, interesovali ste se za molbu milosrdnih sestara uršulinskog reda za otvaranje njihove privatne gimnazije u Varaždinu, te mi je čast izvestiti Vas, da mi je vrlo nezgodno i nemoguće odobriti otvaranje škola baš sada kada se vrši njihovo zatvaranje..." Sestre pišu ponovno 15. kolovoza 1935., ali bez rezultata. Ide se dalje, i M. Margarita nastavlja: "Na sam Božić 1939. upravljena je konačno molba na Bansku vlast naše Banovine Hrvatske. Zauzimanjem Preuzvišenoga Gospodina Nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca stvar je napokon riješena. Na prijedlog Banske vlasti Banovine Hrvatske potpisali su 12. III. 1940. Kraljevski Namjesnici uredbu o otvaranju Uršulinske ženske realne gimnazije u Varaždinu. Dne 18. III. donijele su tu Uredbu službene Narodne novine".

Po toj Uredbi može se svake godine otvoriti po jedan razred. Prve su se godine, 1940-41., upisale samo 32 učenice, ali sestre nisu klonule duhom i radile su s puno oduševljenja. Slijedeće godine upisano je čak 139 učenica za tri prva razreda. Unatoč teškim ratnim prilikama, siromaštvu, putovanju mnogih učenica, strahovanju od bombardiranja i čestim zračnim uzbunama, u tih se pet godina postojanja gimnazije upisalo 597 učenica. Istina, nisu sve završile školu iz raznih uzroka: promjena škole, prekid zbog rata, bolest, a jedna je učenica poginula u bombardiranju.

Kakvi su bili rezultati učenica? Prema nepotpunim podacima - god. 1945. imenici su preneseni u državnu gimnaziju, a odatle u Arhiv grada, te su djelomično sačuvani - vidi se prilično dobar prosjek:

Godina	Broj učenica	Odličnih	Vrlo dobrih	Dobrih	Dovoljnih	Popravni	Polažu rasedni ispit	Gube pravo na redovno školovanje	Ponavljaju
1941-42	162	18	56	39	20	26	2		1
1942-43	287	30	77	86	44	34	9	2	5
1943-44	311	41	102	97	55	16	-		-

Iz kakvih sredina dolaze učenice? Zastupana su gotovo sva zanimanja roditelja, od učitelja, profesora, glazbenika, liječnika, inženjera i časnika, do obrtnika doista svih vrsta (postolari, tokari, mesari, pekari, slastičari, potkivači, brusачi stakla, slikari, fotografi, stolari, zidari...) do raznih službenika, strojovođa, gostioničara, upravnika kaznionice, financa, vijećnika, gradskih redara, žandarmerijskih narednika, ratara i trgovaca.

Koji su krajevi zastupani kao zavičaj učenica? One dolaze iz Austrije, Mađarske, Slovenije, Vojvodine, te Kotora i Sušaka (tada u Kraljevini Italiji); dolaze iz Bosne i Hercegovine, Slavonije, Like, Međimurja, a najviše iz Varaždina i Hrvatskog zagorja.

Profesorski zbor: Ravnatelj je bio g. August Fitze, prof. mudroslovlja, matematike i fizike. Vjeronauk su predavali o. Gothard Goričanec i o. Paskal

Cvekan, te vlč. Josip Kalajdžić, koji je iza rata pribijen na križ i bačen u Dravu. Ostale predmete imao je zbor od osam vanjskih profesora (gospođe: Zora Pejčić, Marija Strbad, Božena Bledšnajder, Marijana Škrobot i Vjekoslava Sanković, te gospoda: Franjo Košćec, Aleksandar Tukalevski i Božidar Jenković) i jedanaest redovnica uršulinki (M. Margarita Labrtić, Pija Lončar, Anuncijata Matejovky, Bonaventura Tepeš, Augustina Ružička, Evandelista Muršić, Anastazija Trobentar, Emilija Gorzo, Marcelina Zorko, Assumpta Bahovec i Ljudmila Ravnikar).

Uršulinski odgoj

Crkva je prihvatila, blagoslovila i predala uršulinkama karizmu Sv. Anđele, karizmu ljubavi kao temelj svakog odgoja. Anđelina je vizija bila odgoj cjelovitog čovjeka: obuhvatiti mu intelekt, ali i osjećaje i volju, stvoriti od njega prijatelja i brata stvorena po slici Božjega Sina, najvećeg čovjekoljupca i najvećega klanjatelja Bogu i Ocu. Kao duboko uravnotežena žena, u svjetlu Evanđelja, Anđela je prilazila svakom stvorenju kao bratu i sestri u Kristovoj Krvi, a taj je vez daleko snažniji i užišenijsi od veza naravne obitelji. Takav odnos dubinskog poštovanja prema svima, srdačnog prijateljstva i dobrotornosti prema svakome, ona je ostavila svome duhovnom potomstvu uz još neke snažne zasade. Spomenimo tek pokoj:

Osobni pristup svakoj osobi: *"Zaklinjem vas da vodite računa o svojim kćerima i da ih sve upišete u dušu i srce, jednu po jednu, ne samo njihova imena, nego i stanje i narav i sve uvjete njihova života. To vam neće biti teško ako ih budete prigrlile živom ljubavlju. Zaista, vidi se i kod tjelesnih majki koje, pa imale i tisuću sinova i kćeri, ipak bi svako nosile čvrsto utisnuto u duši, i to svako pojedino, jer tako postupa prava ljubav. Štoviše, čini se što ih više imaju, to više raste ljubav i briga za svako pojedino. Duhovne majke mogu i moraju ljubiti u daleko većoj mjeri, jer je duhovna ljubav neusporedivo snažnija od tjelesne" (II. Ostavština).*

Osobni primjer odgojitelja: *"Živite i ponašajte se tako da se vaše kćeri mogu u vama ogledati. I što želite da one čine, to vi same prvo činite. Kako biste ih mogle prekoriti ili opomenuti za kakvu pogrešku, ako tu istu one vide na vama? Ili kako ih uputiti ili uvoditi u koju krepost, ako je vi same nemate, ili je barem tada s njima zajedno ne počnete vježbati? Učinite tako da se po vašem primjeru one pokrenu i oduševе živjeti kreposno" (VI. Spomen).*

Jednaka ljubav prema svima u odgoju: *"Ljubite jednako sve svoje kćeri, ne cijeneći jednu više nego drugu, jer sve su Božja stvorenja. I ne znate što Bog od njih želi učiniti. Jer na koji način vi možete znati da one koje se vama čine manje nadarene i neznate neće postati velikodušnije i ugodnije njegovu Veličanstvu? A k tome, tko može prosuđivati srca i tajne misli u dubini stvorenja?" (VIII. Spomen).*

Iz takva odnosa sestara prema djeci i mladima stvarali su se vezovi dubinske povezanosti i prijateljstva koji su se zadržali sve do danas. S radošću

možemo reći da su nam naše učenice uvijek ostale privržene, a mnoge izriječkom kažu da su odgojne stavove koj su primile od svojih učiteljica primjenjivale na svoju djecu ili u prosvjetno-odgojnom radu.

U uvodu "Pokusnih pravila za škole i gojište samostana Duvna Sv. Uršule u Varaždinu" iz g. 1910. piše: "Škola je iza crkve najsvetije mjesto. Ona odgaja nježnu dušu djeteta za Boga, crkvu, domovinu i obitelj. Ona polaže temelj velikoj zajednici čovječanstva. Stoga joj valja posvetiti najvrsnije sile, svu snagu i imovinu. Kakva škola - takav narod!"

Samostan je doista činio sve da nastava uspije, a sestre po Konstitucijama imaju dužnost permanentnog duhovnog i stručnog obrazovanja. Nikakva materijalna sredstva nisu se štedjela u nabavci pomagala, te su kabineti bili njima opskrbljeni od minerala i ruda do punjenih životinja, što je sve 1945. bilo obavezno nabacano na zaprežna kola zajedno s učeničkom bibliotekom. Spomenimo usput da je sam Preuzv. Nadbiskup A. Stepinac uvijek prigodom posjeta samostanu donio za školu pokoju punjenu životinju. Štoviše, lovio je i leptire za đaćku zbirku.

Učenicima se davalo znanje, ali se uz znanje budno pazilo i na njihovo ponašanje i u školi i na ulici, posebno na učenice putnice. Stoga su imale prigodu ostajati u školi do vlaka. I suradnja s roditeljima bila je tijesna i prijateljska: razgovori, sastanci, osnivanje "Zajednice doma i škole", kako bi obostrana informacija urodila što boljim plodom. Same su učenice bile poticane da se po raznim karitativnim djelima otvaraju drugima.

Iz redova uršulinskih učenica izlazili su mnogi čvrsti značajevi hrvatskih žena, koje su kao supruge i majke pomagale hrvatskim velikanima duha i uma, ili su se i same zalagale. Dosta je spomenuti utjecaj žena obitelji Kukuljević-Sakcinski i Jagičke te supругu Augusta Šenoe, gđu Slavu pl. Ištvanić, onda Mariju Maršić, supругu Eugena Kumičića, koja se toliko istaknula na području promicanja hrvatske žene. U PRILOGU donosimo njezin članak o prvim školskim danima kod uršulinki.

No nakon 242 godine ovako plodnog rada došla je sudbinosna 1945. godina, kada je "u smislu okružnice Prosvjetnog odjela Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH-a), broj 567 od 15. rujna 1944., ovaj odjel donio odluku, kojom se zaključno s danom 30. rujna 1945. zatvaraju:

Uršulinska ženska realna gimnazija,
Uršulinska ženska učiteljska škola,
Franjevačka klasična gimnazija, i
Uršulinska ženska osnovna škola".

Odluka je imala stupiti na snagu odmah, te su se do 1. listopada 1945. imali izvršiti svi likvidacijski poslovi. Uršulinska gimnazija bila je kratka vijeka, ali se nadamo da je ipak utkana u povijest našega grada i u bića naših učenica.

MOJI PRVI ŠKOLSKI DANI

Danas u visokim godinama još se živo i rado sjećam prvih dana i godine moge polaska u školu. Još nisam naurušila petu godinu života, kad jednog dana zametnuše moji roditelji ozbiljan razgovor o svojoj jedinici, živom srebru, koje miruje jedino kad spava. To je bilo koncem rujna godine 1868. U ono doba škola je počimala 1. listopada. Jutro je bilo tmurno. Mama je natočila kavu. Ja sam se po običaju do nje stisnula, zvonila nogama i pjevuckajući arkala kavu. Uzalud opomene da lutim i ne zvonim nogama, kad one neće da miruju. Tata mi sjedio nasupro, smijehio se djetinjoj bezbrižnosti i najednom upitao mamu:

— Što ćemo s Mariicom, s tim našim živim srebrom? U poslu stvada ne je samo na smetnji. Nigdje ju ne možemo pustiti samu. Druge se djevojčice igraju svojim lutkicama, a našoj Mariici crvu nikad ne da mira. Daj joj lutku, glava je odmah na komade.

— To je kriva lutka, zašto ima mekšu glavu od kamena — ispričam se ja, gledajući tatu preko ruba šalice.

— Dajmo ju u školu, odkroji moja mama. Tamo će se naučiti miru i poslušnosti. Naše Uršulinke uzorne su učiteljice, i dok bude mala naša u školi, znat će da je dobro spravljena.

Odluka je pala, za malo dana ja ću u školu. Od toga časa kao da sam se uozbiljila, činilo mi se dapače, da sam i znatno porasla, postala velika kao one djevojčice iz susjedstva, koje su već dvije i tri godine išle u školu.

I dodje dan upisa. Moja mama uođeći me za ruku, dovede me u samostan Uršulinke, da me upiše u školu. Osim samostanske, druge pučke škole nije onda u gradu bilo. Opatica, mater Ksaverija, obavila je upis, mama platila nekoliko novčića upisnine, opatica me pogladila po licu i upitala, hoću li biti dobra, a ja prebiralala prstima pa s noge na nogu i zanijemila. Ne znam jesam uvijek govorila, da mi se na nosu pozna, ako kažem koju neistinu. A ja sam to čvrsto vjerovala, jer je tako mama kazala. O blaženo i sretno doba djetinjstva, provedeno uz skut ljubljene majke!

Nakon stanke opet me opatica upita:

— Čuj mala, znaš li se prekriziiti?

— Prekriziiti? Ta ja sam sad već velika. Ja znam i Boga moliti. Moja mama me je naučila — odgovorila sam ne dušak. Nu tko zna, da li mi to opatica vjeruje i brzo se uhvatih za nos, nije li možda opatica na mojem nosu nešto opazila, jer mi je moja mama uvijek govorila, da mi se na nosu pozna, ako kažem koju neistinu. A ja sam to čvrsto vjerovala, jer je tako mama kazala. O blaženo i sretno doba djetinjstva, provedeno uz skut ljubljene majke!

I svanu prvi dan moge službenog

"HRVATICA" - časopis za ženu i dom
God. I. br. 42, str. 409; 1939.9.

Izdavač i glavni urednik:

Marija JURIC-ZAGORKA

polaska u školu. Vjetar je duvao, gusta kila pomiješana snilkom praskala je po prozorima, u peći je pucketala vatra, a ja spremala torbu za školu

— Kako će mala po tom nepravemu u školu — zabrinuta reče tata, stojeći kraj prozora. Neka ostane kod kuće...

— Ne, tata, ja idem u školu — upadoh tati u riječ, a suza mi zamagli oči. U to pogovori mama:

— Zamotat ću Mariicu u veliki ruhać, pa neka ju Zidor odnese do škole. Red je red.

Kad je mama to rekla, ja sam kao lopta skočila k njoj, objesila joj se o vrat iz zahvalnosti i svu ju izljubila I Zidor naš stari kućni sluga, digao me u svoj naručaj, mama je nad nama razapela veliki crveni kišobran i on me tad odnesao preko bašće (nasip oko staroga grada u kojem se danas nalazi krasan muzej) do samostanske porte, gdje je pozvonio i predao me ključa-

vici, kraj koje sam zatim šest godina do naurušene desete godine danomice prolazila, sjećajući se još i danas dubokom zahvalnošću prvih mojih učiteljica: mater Antonije, mater Aleksandre i naročito sestre Katarine Dobrotić, učiteljice hrvatskog jezika u IV razredu. O, kako su njezine sjajne modre oči ljupko sijevale, kad me za ispu učila krasnostoviti: »Ja se smjelo tih ponosim što sam roda hrvatskoga, što hrvatsko srce nosim, puno duha na rodnoga.«

Nakon učenja ljubezno me podgragala, zagledala mi se u oči, opominjući me majčinski:

— Pazi malo, da uvijek ostaneš vjerna našoj dragoj domovini Hrvatskoj, kako te pjesma učil!

Njezine riječi duboko su mi se u srce ukorjenile, nikada im se nisam izneuvjerila.

I danas, u staračkim godinama, hrvatske pjesme naučene u mladim danima pružaju mi utjehu, kadgod mi što nevoljka stisne na dušu.

Marija Kumičić
n. Maričić

BAROKNI OSJEK POD SNJEGOM

x Antonija Volčić
x x Aleksandra Baier

SAŽETAK

Crkva je prihvatila, blagoslovila i predala uršulinkama karizmu Sv. Anđele: karizmu ljubavi kao temelj svakog odgoja. Anđelina je vizija bila odgoj cjelovitog čovjeka: obuhvatiti mu intelekt, ali i osjećaje i volju, stvoriti od njega prijatelja i brata stvorena po slici Božjega Sina, najvećeg čovjekoljupca i najvećega klanjatelja Bogu i Ocu. Kao duboko uravnotežena žena, u svjetlu Evandjelja, Anđela je prilazila svakom stvorenju kao bratu i sestri u Kristovoj Krvi, a taj je vez daleko snažniji i uzvišeniji od veza naravne obitelji. Takav odnos dubinskog poštovanja prema svima, srdačnog prijateljstva i dobrohotnosti prema svakome, ona je ostavila svome duhovnom potomstvu uz još neke snažne zasade.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Kirche hat das Charisma der hl. Angela akzeptiert, gesegnet und den Ursulinerinnen übergeben; das Charisma der Liebe, als die Grundlage einer jeden Erziehung. Die Vision von Angela war die Erziehung des vollständigen Menschen: seinen Intellekt zumfassen, aber auch seine Gefühle und seinen Willen, in ihm einen Freund gewinnen und einen Bruder, geschaffen nach dem Bild des Gottessohnes, des grössten Altruisten und des grössten Anbeters Gottes und Vaters. Als eine tief ausgeglichene Frau, im Lichte des Evangeliums, ist Angela an jedes Wesen wie einem Bruder oder einer Schwester im Blut Christi zugegangen, und diese Bindung ist weit stärker und erhabener als das natürliche Familienband. Dieses Verhältnis der tiefen Verehrung allen gegenüber, der herzlichen Freundschaft und des Wohlwollens zu jedem, hat sie neben einigen anderen starken Prägungen ihrem geistlichen Nachkommen hinterlassen.

Primljeno: 1996-12-10